

Elżbieta Gawel-Luty

Koszalińska Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych

Dorota Kielb-Grabarczyk

Akademia Pomorska w Słupsku

Sytuacja rodzinna dziecka wobec migracji zarobkowej rodzica/rodziców. Sprawozdanie z badań

Słowa kluczowe: migracja, migracja zarobkowa, rodzina, dziecko

Key words: migration, labor migration, family, child

Wprowadzenie

Globalizacja współczesnego świata naznaczona jest dynamiką rozwoju nowych technologii, automatyzacją pracy, przełamaniem barier komunikacyjnych czy też wzrostem tempa życia poszczególnych jednostek i społeczeństw. Coraz częściej pojawiają się również problemy natury etycznej, dotyczące tak ważnych kwestii, jak choćby prowadzenie eksperymentów genetycznych. Widocznym efektem globalizacji stały się również migracje zagraniczne. Mają one swoje źródła zarówno w obszarze ekonomiczno-demograficznym, politycznym, jak i społeczno-kulturowym.

Analiza problematyki

W niniejszym opracowaniu chcemy odnieść się do zjawiska migracji rodzica/rodziców, uzasadnionej względami ekonomicznymi oraz jej wpływem na sytuację rodzinną dziecka w wieku gimnazjalnym. Terenem badań uczyniliśmy województwo pomorskie, które przoduje w grupie województw z wysoką skalą zjawiska migracji zarobkowej. Z ogólnej populacji do pogłębionej analizy wybrałyśmy kategorię migracji zarobkowej rodziców na przykładzie wybranych powiatów. Na tle sytuacji migracji w województwie pomorskim ukazałyśmy specyfikę migracji zarobkowej w wyżej wymienionych powiatach. Tę część populacji generalnej (wszyscy uczniowie klas I-III szkół gimnazjalnych, ich rodzice,

opiekunowie) wybrałyśmy do badań z trzech powiatów: słupskiego, lęborskiego i bytowskiego z województwa pomorskiego. Badania przeprowadziłyśmy w miesiącach od lutego do maja 2012 r. (rok szkolny 2011/2012). Generalna reguła domaga się, aby próba reprezentowała wszystkie cechy i wszystkie elementy populacji generalnej.

Próba reprezentatywna została wybrana w sposób losowy spośród uczniów zamieszkujących badany teren. Są to uczniowie z wykazu szkół zamieszczonego w sprawozdaniu Kuratorium Oświaty w Gdańsku dotyczącego „eurosieroctwa”.

Tabela 1. Badana populacja

Powiat objęty badaniem	Liczba uczniów w gimnazjach ogółem	Liczba badanych uczniów	Procent (%)
Słupski	5211	347	6,659
Bytowski	2918	143	4,901
Lęborski	2282	122	5,434
Ogółem	10411	612	5,897

Źródło: opracowanie własne

Z powyższego zestawienia wynika, że migracją zarobkową rodzica/rodziców dotkniętych jest 612 dzieci, co stanowi 5,897% populacji badanych.

Tabela 2. Struktura badanych uczniów ze względu na miejsce zamieszkania

Miejsce zamieszkania	N	N kumulatywnie	%	% kumulatywnie
Miasto	357	357	58,33	58,3
Wieś	255	612	41,50	99,8

Źródło: opracowanie własne

W badaniu uczestniczyło statystycznie istotnie więcej uczniów z miasta (357 osób) niż ze wsi (255 osób).

Tabela 3. Struktura badanych uczniów ze względu na płeć

Płeć	N	N kumulatywnie	%	% kumulatywnie
Chłopcy	277	277	45,26	45,3
Dziewczęta	335	612	54,74	100,0

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4. Liczba uczniów gimnazjów w poszczególnych klasach według płci

Oddział	Dziewczęta	%	Chłopcy	%
Klasa I	110	51,16	105	48,84
Klasa II	108	53,47	94	46,53
Klasa III	117	60,00	78	40,00

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie danych zawartych w tabeli 4 stwierdziłyśmy, że wśród badanych uczniów gimnazjów rysuje się tendencja wzrostowa dotycząca udziału dziewcząt w klasie w odniesieniu do chłopców. Dziewczęta klas I stanowiły 51,16% , chłopcy 48,84%, w klasach II wskaźnik procentowy dziewcząt wzrósł do 53,47%, chłopców zaś zmalał do 46,53%, w klasach III dziewczęta stanowiły 60,00% wszystkich uczniów, chłopcy już tylko 40,00%. W badaniu uczestniczyło 277 chłopców i 335 dziewcząt. Statystycznie istotnie więcej przebadano dziewcząt niż chłopców.

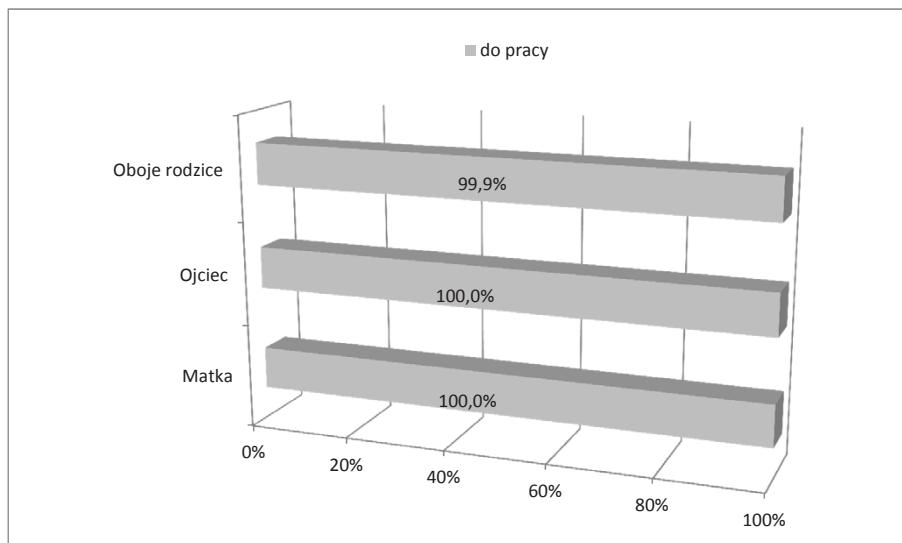
Tabela 5. Struktura badanych uczniów ze względu na klasę

Klasa	N	N kumulatywnie	%	% kumulatywnie
I	215	215	35,13	35,1
II	202	417	33,01	68,1
III	195	612	31,86	100,0

Źródło: opracowanie własne

Przebadaliśmy 215 uczniów klas I gimnazjum, 202 uczniów z klas II i 195 uczniów uczęszczających do klasy III gimnazjum. Praca za granicą nierzadko jest przyczyną wielkich trudności rodzinnych, zwłaszcza związanych z wychowaniem dzieci. Dawniej migracja zarobkowa dotyczyła wyjazdów „za chlebem” ludzi samotnych lub całych rodzin. Obecnie coraz częściej wyjeżdża tylko jedna strona, mąż lub żona, jednakże skutki tych wyjazdów dotyczą także małżeństw i całych rodzin. Najczęściej wyjazd za granicę, motywowany obiektywnymi potrzebami, jest przejawem ogromnego poświęcenia dla rodziny, łączy się z szeregiem innych niedogodności i wyrzeczeń. Ceną, jaką niejednokrotnie przychodzi przy tym płacić, jest osłabienie więzi z najbliższą rodziną i środowiskiem pochodzenia.

Najczęstsze przyczyny migracji (czynniki wypychające) związane z niskimi płacami przy jednocześnie rosnących kosztach utrzymania oraz brak pracy powodują, że wyjazd zagraniczny postrzegany jest jako najszybszy i najbardziej dostępny sposób rozwiązywania problemów finansowych rodziny.

Rysunek 1. Cel wyjazdu rodzica/rodziców

Źródło: opracowanie własne

Analiza pytań zawartych w kwestionariuszu ankiety skierowanej do rodzica i ankiety skierowanej do ucznia wykazała, że wszystkie wyjazdy (matki, ojca, obojga rodziców) spowodowane były względami ekonomicznymi – „chęcią poprawy sytuacji materialnej rodziny”, „zarobkowym (do pracy)”. Potwierdza to fakt, że głównym powodem podjęcia pracy poza granicami kraju są względy społeczno-ekonomiczne, brak możliwości zdobycia stałej pracy w kraju, a praca za granicą przynosi zdecydowanie wyższe wynagrodzenie niż ta sama praca świadczona w kraju.

Sytuacja dzieci migrantów jest niewątpliwie skomplikowana. Migracja jest bowiem znaczącym faktem wpływającym na doraźne funkcjonowanie dziecka w dalszych etapach życia, a jej skutki mogą być zarówno pozytywne, jak i negatywne. Różnorodne formy bycia dzieckiem migrantów w znaczącym stopniu mogą różnicować i wpływać na przeżywane trudności, jak i na sposób radzenia sobie z tymi sytuacjami. Status i położenie dzieci migrantów są różne, ale większość doświadczanych problemów jest wspólna, jeśli weźmie się pod uwagę, iż migracja rodzica zawsze wiąże się z separacją i/lub brakiem poczucia stałości, rozluźnieniem więzów, co jest wskazywane w literaturze przedmiotu jako podstawowe zagrożenie rozwoju *ego* dziecka we wczesnym dzieciństwie¹. W tej grze

¹ J. Bowlby, *Attachment and loss*, Basic Books, New York, cyt za: B. Boćwińska-Kiluk, E. Bielecka, *Migracja a psychospołeczny rozwój dziecka*, „Pedagogika Społeczna” 2008, nr 3, s. 50.

o tożsamość, strukturę osobowości człowieka, niezmiernie ważną rolę odgrywa obecność rodziców w okresie dzieciństwa dziecka i generowana przez nich odpowiedź, która rozwija i podtrzymuje w nim pozytywną identyfikację z tymi, którzy są kompetentni.

Tabela 6. Relacje między dzieckiem i rodzicem wyjeżdżającym

Nieobecność jednego rodzica	Wyjazd matki				Wyjazd ojca			
	„Wyjazd pogorszył relacje między nami”							
	Tak		Nie		Tak		Nie	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Do 2 miesięcy	16	61,54	10	38,46	51	86,44	8	13,56
Od 2 miesięcy do 6 miesięcy	32	98,99	3	1,01	71	95,95	3	4,05
Powyżej 6 miesięcy	35	97,01	2	2,99	30	81,08	7	18,92
Powyżej 12 miesięcy	38	100,00	0	0,00	192	86,49	30	13,51
„Rzadziej ze sobą przebywamy”								
Do 2 miesięcy	13	50,00	13	50,00	47	79,66	12	20,34
Od 2 miesięcy do 6 miesięcy	32	100,00	0	0,00	67	87,01	10	12,99
Powyżej 6 miesięcy	35	97,37	8	2,63	30	81,08	7	18,92
Powyżej 12 miesięcy	37	98,89	3	1,11	183	82,43	39	17,57
„Rzadziej ze sobą rozmawiamy”								
Do 2 miesięcy	10	38,46	16	61,54	37	62,71	22	37,29
Od 2 miesięcy do 6 miesięcy	31	96,88	1	3,13	47	61,04	30	38,96
Powyżej 6 miesięcy	30	85,71	5	14,29	17	48,57	18	51,43
Powyżej 12 miesięcy	37	97,37	1	2,63	158	71,17	64	28,33
„Brakuje tematów do rozmów”								
Do 2 miesięcy	4	15,38	22	84,62	24	40,68	35	59,32
Od 2 miesięcy do 6 miesięcy	14	43,75	18	56,25	15	19,48	62	80,52
Powyżej 6 miesięcy	21	60,00	14	40,00	11	29,73	26	70,27
Powyżej 12 miesięcy	25	65,79	13	34,21	71	31,98	151	68,02
„Brakuje wzajemnego zainteresowania sobą”								
Do 2 miesięcy	6	23,08	20	76,92	11	18,64	48	81,36
Od 2 miesięcy do 6 miesięcy	8	25,00	24	75,00	11	14,29	66	85,71

cd. tabeli 6

Powyżej 6 miesięcy	13	37,14	22	62,86	12	32,43	25	67,57
Powyżej 12 miesięcy	23	60,52	15	39,47	55	24,77	167	75,23
„Oddaliliśmy się od siebie”								
Do 2 miesięcy	5	19,23	21	80,77	41	69,49	18	30,51
Od 2 miesięcy do 6 miesięcy	10	31,25	22	68,75	50	64,94	27	35,04
Powyżej 6 miesięcy	20	57,14	15	42,86	18	48,65	19	51,35
Powyżej 12 miesięcy	28	73,68	10	26,32	136	61,26	86	38,74
„Nastąpił rozpad rodziny”								
Do 2 miesięcy	3	11,54	23	88,46	52	88,14	7	11,86
Od 2 miesięcy do 6 miesięcy	4	12,50	28	87,50	75	97,40	2	2,60
Powyżej 6 miesięcy	5	14,29	30	85,71	32	86,49	5	13,51
Powyżej 12 miesięcy	23	60,53	15	39,47	183	82,43	39	17,57

Źródło: badanie własne

Rozpatrując wszystkie dane zawarte w tabeli 6, stwierdziłyśmy różnice w zakresie wskazywania przez badanych uczniów niżej wymienionych cech w zależności od czasu trwania migracji matki (występowała możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi):

- „wyjazd pogorszył relacje między nami” – 98,99% badanych uczniów wskazało pogorszenie relacji w okresach od 2 miesięcy do 6 miesięcy, 100,00% okres powyżej 12 miesięcy,
- „rzadziej ze sobą przebywamy” – 100,00% uczniów wskazało okres od 2 do 6 miesięcy nieobecności, 98,89% okres powyżej 12 miesięcy,
- „rzadziej ze sobą rozmawiamy” – 96,88% badanych zaznaczyło okres od 2 do 6 miesięcy, 97,37% okres powyżej 12 miesięcy,
- „brakuje tematów do rozmów” – 60,00% zaznaczyło okres powyżej 6 miesięcy, zaś 65,79% powyżej 12 miesięcy,
- „brakuje wzajemnego zainteresowania sobą” – 37,14% wskazało okres powyżej 6 miesięcy, 60,52% wskazało okres powyżej 12 miesięcy,
- „oddaliliśmy się od siebie” – 57,14% wskazało okres powyżej 6 miesięcy, 73,68% wskazało okres powyżej 12 miesięcy
- „nastąpił rozpad rodziny” – 60,53% wskazało okres powyżej 12 miesięcy.

Udowodniłyśmy, że jeśli wyjazd matki czy ojca przedłużył się do ponad roku, to statystycznie istotnie częściej nastąpił rozpad rodziny.

Rozpatrując zebrane dane, stwierdziłyśmy różnice w zakresie wskazywania przez badanych uczniów niżej wymienionych cech w zależności od czasu trwania migracji ojca (występowała możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi):

- „wyjazd pogorszył relacje między nami” – 95,95% badanych uczniów wskazało pogorszenie relacji w okresach od 2 miesięcy do 6 miesięcy oraz 86,49% powyżej 12 miesięcy,
- „rzadziej ze sobą przebywamy” – 87,01% uczniów wskazało okres od 2 do 6 miesięcy nieobecności, 82,43% okres powyżej 12 miesięcy,
- „rzadziej ze sobą rozmawiamy” – 61,04% badanych zaznaczyło okres od 2 do 6 miesięcy, 71,17% okres powyżej 12 miesięcy,
- „brakuje tematów do rozmów” – 40,68 % zaznaczyło okres do 2 miesięcy, zaś 31,98% powyżej 12 miesięcy,
- „brakuje wzajemnego zainteresowania sobą” – 14,29% wskazało okres od 2 do 6 miesięcy, 24,77% wskazało okres powyżej 12 miesięcy,
- „oddaliliśmy się od siebie” – 69,49% wskazało okres do 2 miesięcy, 61,26% wskazało okres powyżej 12 miesięcy,
- „nastąpił rozpad rodziny” – 97,40% wskazało okres od 2 do 6 miesięcy, 82,43% powyżej 12 miesięcy.

Udowodniłyśmy, że nieobecność ojca (tak jak matki) ma statystycznie istotne konsekwencje w przypadku wyjazdów trwających ponad 12 miesięcy.

Tabela 7. Relacje między dzieckiem i rodzicem, który podjął migrację w opinii opiekuna dziecka

„Oddaliliśmy się od siebie”				
Stopień pokrewieństwa Pana/i w stosunku do dziecka/dzieci objętych opieką (pyt. 8AO)	Tak		Nie	
	Liczba	%	Liczba	%
Dziadkowie	33	61,11	21	38,89
Rodzeństwo, dalsza rodzina	15	65,22	8	34,78
Opiekun prawny, partner rodzica	48	71,64	19	28,36
„Rzadziej ze sobą rozmawiamy”				
Dziadkowie	38	70,37	16	29,63
Rodzeństwo, dalsza rodzina	12	52,17	11	47,83
Opiekun prawny, partner rodzica	39	58,20	28	41,80

Źródło: badanie własne

Analiza pytań zawartych w kwestionariuszu ankiety skierowanym do opiekuna wykazała, że nie tylko ulegają zmianie relacje pomiędzy rodzicem pozostającym w kraju a dzieckiem, ale również zmieniają się relacje pomiędzy dzieckiem a rodzicem migrującym. Zapytani o te relacje opiekunowie, wśród których należy wymienić: dziadków, rodzeństwo, dalszą rodzinę (ciotki, wujków), partnerkę bądź partnera rodzica potwierdzili ten fakt poprzez udzielone odpowiedzi: „oddaliliśmy się od siebie”. Wskaźniki procentowe we wszystkich odpowiedziach na „tak” są relatywnie wyższe od udzielonych odpowiedzi na „nie” i kształtują się odpowiednio: 61,11%, 65,22%, 71,64%. W przypadku odpowiedzi na postawione pytanie „rzadziej ze sobą rozmawiamy” również potwierdzony jest ten fakt, a odpowiedzi na „tak” przedstawiają się następująco: 70,37%, 52,17%, 58,20%.

Tabela 8. Sposoby kontaktowania się

Kontakty korespondencyjne	N	N kumulatywnie	%	% kumulatywnie
Tak	15	15	2,45	2,5
Nie	597	612	97,55	100,0
Internet				
Tak	258	258	42,16	42,2
Nie	354	612	57,84	100,0
Sms-y (pyt. 22AU)				
Tak	190	190	31,05	31,0
Nie	422	612	68,95	100,0
Kontakty telefoniczne				
Tak	459	459	75,00	75,0
Nie	153	612	25,00	100,0
Skype				
Tak	45	45	7,35	7,4
Nie	567	612	92,65	100,0

Źródło: badanie własne

W badaniu uczestniczyło statystycznie istotnie więcej uczniów (odpowiednio 75%), którzy kontaktują się z rodzicem telefonicznie. Z jednej strony codzienny telefoniczny kontakt ma pozytywny wpływ na relacje między osobami, z drugiej strony kontakt ten bez fizycznej bliskości potęguje poczucie tęsknoty i osamotnienia. Trudno określić jakość tych kontaktów, długość rozmów i ich znaczenie w procesie wychowywania dziecka, gdyż te cechy nie podlegały weryfikacji. Istnieje jednak obawa, że nawet w przypadku częstych rozmów z dzieckiem skuteczność „wychowywania przez telefon” nie przynosi oczekiwanych re-

zultatów. W wielu rodzinach standard stanowi krótka rozmowa przeprowadzana raz w tygodniu. Nawet jeśli rodzic wykazuje zainteresowanie sprawami dziecka, trudno podczas jednorazowego kontaktu streścić przeżycia z całego tygodnia, dlatego prawdopodobnie rozmowy te mogą być powierzchowne, formalne mimo starań zarówno członków rodziny pozostających na emigracji, jak i tych którzy pozostali w kraju.

Tabela 9. Wpływ wyjazdu współmałżonka/i na zmianę relacji między dzieckiem a członkami dalszej rodziny

„Rzadziej odwiedza dziadków”				
Dziecko pod opieką	Tak		Nie	
Ojca	Liczba	%	Liczba	%
Tak	7	11,67	53	88,33
Nie	98	25,72	283	74,28
Matki				
Tak	97	25,53	283	74,47
Nie	8	13,33	52	86,67
Dziadków				
Tak	15	19,48	62	80,52
Nie	90	24,73	274	75,27
Rodzeństwa, dalszej rodziny				
Tak	12	25,00	36	75,00
Nie	93	23,66	300	76,34
„Rzadziej odwiedza dalszą rodzinę (ciotki, wujków)”				
Ojca				
Tak	5	8,33	55	91,67
Nie	87	22,83	294	77,17
Matki				
Tak	86	22,63	294	77,37
Nie	6	10,00	54	90,00
Dziadków				
Tak	12	15,58	65	84,42
Nie	80	21,98	284	78,02
Rodzeństwa, dalszej rodziny				
Tak	12	25,00	36	75,00
Nie	80	20,36	313	79,34
„Został zerwany kontakt z rodziną żony/męża”				
Ojca				
Tak	4	6,67	56	93,33
Nie	63	16,54	318	83,46

RAPORTY Z BADAŃ

cd. tabeli 9

Matki				
Tak	62	16,32	318	83,68
Nie	5	8,33	55	91,67
Dziadków				
Tak	5	6,49	72	93,51
Nie	62	17,03	302	82,97
Rodzeństwa, dalszej rodziny				
Tak	4	8,33	44	91,67
Nie	63	16,03	330	83,97

Źródło: badanie własne

Z przedstawionych danych wynika, że częstotliwości odwiedzin dziadków są statystycznie istotnie różne w zależności od płci rodzica, pod którego opieką pozostaje dziecko. W kontekście uzyskanych wyników nasuwa się wniosek, że pozostający w kraju ojcowie w większym stopniu korzystają z pomocy dziadków w opiece nad pozostawionymi w kraju dziećmi.

Tabela 10. Emocjonalne, społeczne i zdrowotne problemy dziecka po wyjeździe rodzica/ów

„Częściej się kłóci/ą”				
Stopień pokrewieństwa Pana/i w stosunku do dziecka/ dzieci objętych opieką	Tak		Nie	
	Liczba	%	Liczba	%
Rodzic pozostający w domu	232	50,43	228	49,56
Dziadkowie	21	38,89	33	61,11
Rodzeństwo, dalsza rodzina	15	65,22	8	34,78
Opiekun prawny, partner rodzica	48	71,64	19	28,36
„Często wybuchają złością”				
Rodzic pozostający w domu	262	56,95	198	43,04
Dziadkowie	38	70,37	16	29,63
Rodzeństwo, dalsza rodzina	11	47,83	12	52,17
Opiekun prawny, partner	41	61,20	26	38,80
„Reaguje/ą krzykiem i płaczem”				
Rodzic pozostający w domu	187	40,65	273	59,34
Dziadkowie	27	50,00	27	50,00
Rodzeństwo, dalsza rodzina	5	21,74	18	78,26
Opiekun prawny, partner rodzica	28	41,79	39	58,21

cd. tabeli 10

„Odczuwa/ją większą potrzebę wsparcia ze strony dorosłych”				
Rodzic pozostający w domu	217	47,17	243	52,83
Dziadkowie	30	55,56	24	44,44
Rodzeństwo, dalsza rodzina	12	52,17	11	47,83
Opiekun prawny, partner	36	72,00	14	28,00
„Ma/ją pretensje o brak zainteresowania jego/ich sprawami”				
Rodzic pozostający w domu	363	78,91	97	21,09
Dziadkowie	34	62,96	20	37,04
Rodzeństwo, dalsza rodzina	15	65,22	8	34,78
Opiekun prawny, partner rodzica	51	76,12	16	23,88
„Ma/ją pretensje o brak czasu dla nich”				
Rodzic pozostający w domu	341	74,14	119	25,86
Dziadkowie	31	57,41	23	42,59
Rodzeństwo, dalsza rodzina	18	78,26	5	21,74
Opiekun prawny, partner rodzica	48	71,64	19	28,36
„Swoje żale przerzuca/ją na osoby pozostające z nim/nimi”				
Rodzic pozostający w domu	176	38,26	284	61,74
Dziadkowie	34	59,26	22	40,74
Rodzeństwo, dalsza rodzina	10	43,48	13	56,52
Opiekun prawny, partner rodzica	36	53,73	31	46,27

Źródło: opracowanie własne

Z przedstawionych danych wynika, że zmiany w zachowaniu dziecka po wyjeździe rodzica/rodziców pojawiają się najczęściej w następującej postaci:

- „częściej się kłóci/ą” – analiza zamieszczonych odpowiedzi na „Tak” wykazała, że najwyższy wskaźnik procentowy występował, gdy dzieckiem/dziećmi zajmował się opiekun prawny, partner rodzica (71,64%), rodzeństwo, dalsza rodzina (65,22%), rodzic pozostający w domu (50,43%),
- „często wybucha/ją złością” – analiza zamieszczonych odpowiedzi na „Tak” wykazała, że najwyższy wskaźnik procentowy występował, gdy dzieckiem/dziećmi zajmowali się dziadkowie (70,37%), następnie opiekun prawny, partner rodzica (61,20%) i rodzic pozostający w domu (56,95%),
- „reaguje/ą krzykiem i płaczem” – analiza zamieszczonych odpowiedzi na „Tak” wykazała, że najwyższy wskaźnik procentowy występował, gdy dzieckiem/dziećmi zajmowali się dziadkowie (50,00%),

- „odczuwa/ją większą potrzebę wsparcia ze strony dorosłych” – analiza zamieszczonych odpowiedzi na „Tak” wykazała, że najwyższy wskaźnik procentowy występował, gdy dzieckiem/dziećmi zajmował się opiekun prawny, partner rodzica (72,00%) w dalszej kolejności byli to dziadkowie (55,56%) oraz rodzeństwo, dalsza rodzina (52,17%),
- „ma/ją pretensje o brak zainteresowania jego/ich sprawami” – analiza zamieszczonych odpowiedzi na „Tak” wykazała, że najwyższy wskaźnik procentowy występował, gdy dzieckiem/dziećmi zajmował się rodzic pozostający w domu (78,91%), następnie rodzeństwo, dalsza rodzina (65,22%) i dziadkowie (62,96% wskazań),
- „ma/ją pretensje o brak czasu dla niego/nich” – analiza zamieszczonych odpowiedzi na „Tak” wykazała, że najwyższy wskaźnik procentowy występował, gdy dzieckiem/dziećmi zajmowało się rodzeństwo i dalsza rodzina (78,26%), rodzic pozostający w domu (74,14%), następnie opiekun prawny, partner rodzica (71,64%) oraz dziadkowie (57,41% wskazań),
- „swoje żale przerzuca/ją na osoby pozostające z nim/nimi” – analiza zamieszczonych odpowiedzi na „Tak” wykazała, że najwyższy wskaźnik procentowy występował, gdy dzieckiem/dziećmi zajmowali się dziadkowie (59,26%), następnie opiekun prawny, partner rodzica (53,73%).

Na podstawie powyższej analizy można stwierdzić, że zarówno matka, jak i ojciec są bardzo ważnymi osobami w życiu dziecka.

W grupie badanych wszystkie wyjazdy (matki, ojca, obojga rodziców) spowodowane były względami ekonomicznymi – „chęcią poprawy sytuacji materialnej rodziny”, „zarobkowym (do pracy)”. Potwierdza to fakt, że głównym powodem podjęcia pracy poza granicami kraju były względy społeczno-ekonomiczne, brak możliwości zdobycia stałej pracy w kraju. Stwierdziłyśmy, że występuje związek pomiędzy:

- migracją zarobkową, czasem jej trwania i zmianą relacji między małżonkami – od ich rozluźnienia, braku zmiany do rozpadu związku (w szczególności, gdy osobą migrującą jest ojciec),
- migracją zarobkową oraz czasem jej trwania w sposób indywidualnie zróżnicowany wpływa na zmianę relacji między rodzicem pozostającym w kraju a środowiskiem społecznym (od intensyfikacji kontaktów poprzez brak zmiany, do osłabienia kontaktów),
- migracją zarobkową rodzica/rodziców w sposób indywidualnie zróżnicowany wpływa na zmianę stylu wychowania dziecka prezentowanego przez opiekuna.

W wyniku analizy materiału badawczego okazało się, że w okresie migracji trwającym do 2 miesięcy konsekwencje wyjazdów są znaczące, w tym okresie występuje najwięcej negatywnych relacji pomiędzy członkami rodziny. W okre-

sie trwającym powyżej 6 miesięcy relacje w rodzinie stabilizują się i następnie ulegają gwałtownemu pogorszeniu przy dłuższych wyjazdach trwających powyżej 12 miesięcy. Zaobserwowałyśmy, że w tym okresie następuje wzrost negatywnych relacji w rodzinie, które skutkują osłabieniem więzi i niejednokrotnie rozpadem związków.

W przypadku wyjazdu żony do pracy trwającego do 6 miesięcy kontakty z najbliższą rodziną pozostającego w kraju ojca utrzymują się na takim samym poziomie jak przed wyjazdem, następnie w okresie migracji trwającej powyżej 6 i powyżej 12 miesięcy słabną, zaś w okresie powyżej 24 miesięcy następuje ponowna ich intensyfikacja.

W przypadku wyjazdu męża bez względu na czas trwania migracji kontakty żony z najbliższą rodziną utrzymują się na wysokim poziomie.

Zaobserwowałyśmy, że podczas wyjazdu żony na czas do 6 miesięcy kontakty towarzyskie męża ze znajomymi utrzymują się na wysokim poziomie. W okresie migracji trwającej powyżej 6 miesięcy następuje spadek i ponowny ich wzrost odnotowuje się podczas dłuższej migracji trwającej powyżej 12 miesięcy.

Wśród pozostających w kraju żon zaobserwowano utrzymujące się w dużej częstotliwości kontakty towarzyskie.

Z zebranego materiału badawczego wynika, że dziadkowie opiekują się pozostawionymi w kraju dziećmi nie tylko wtedy, gdy do pracy wyjeżdżają oboje rodzice, ale w wielu wypadkach są osobami wspomagającymi rodzica w wychowaniu pozostawionych w kraju dzieci, co w zdecydowanym stopniu wpływa na zmianę stylu wychowania dziecka.

Zdawać by się mogło, że rozłąka z ojcem zbliża do siebie pozostałych członków rodziny, jednakże wyjazd ojca zmusza do reorganizacji całego rodzinnego systemu – żaden z jego elementów nie funkcjonuje tak jak do tej pory. Przeciążenie obowiązkami, rozdrażnienie, nadmierne obciążenie fizyczne i psychiczne matek nie pozwala im na wystarczające poświęcenie się sprawom dziecka, w konsekwencji więzi się osłabiają i przy impulsywności reakcji dojrzewającego człowieka dochodzi do nieporozumień. Matki aktywne zawodowo przy braku wsparcia męża w wychowaniu i prowadzeniu domu mają niewiele czasu i sił na dłuższą rozmowę, w której dziecko mogłoby wyrazić swoje uczucia, potrzeby, problemy. Zubaża to wiedzę matki o dziecku, przez co wzajemne kontakty mają charakter szablonowy i dotyczą powierzchownych spraw.

Zapytani opiekunowie, wśród których należy wymienić: dziadków, rodzeństwo, dalszą rodzinę (ciotki, wujków), partnerkę bądź partnera rodzica, potwierdzili fakt osłabienia więzi pomiędzy dzieckiem a migrującym rodzicem poprzez udzielone odpowiedzi: „oddaliliśmy się od siebie”.

Z przedstawionych danych wynika, że pozostający w kraju ojcowie w większym stopniu korzystają z pomocy dziadków i rodziny w opiece nad pozostawionymi w kraju dziećmi. Wśród badanych gimnazjalistów większość stanowią uczniowie, którzy czas wolny spędzają z rówieśnikami. W przypadku migracji rodzica/rodziców zwiększa się częstotliwość udziału dzieci w spotkaniach towarzyskich i sięgania po alkohol i papierosy. Zauważyliśmy również nasilenie problemów wychowawczych.

Zakończenie

Migracja, choćby jednego rodzica, ma ogromne znaczenie dla młodego pokolenia. Jeżeli ojciec był ważną postacią dla dziecka, a zwykle jest ważniejszy dla dorastających chłopców niż dla dziewcząt, bądź jeżeli tą ważną osobą była matka, to nagła nieobecność jednego z nich lub obojga wzmaga frustrację i wrogość, którą dziecko wyładowuje właśnie na najbliższym otoczeniu, na osobach pod których opieką w danym czasie się znajduje. Zgodnie ze wskazaniami może to być pozostający w domu rodzic, mogą to być dziadkowie, może to być pełnoletnie rodzeństwo bądź dalsza rodzina, może to być prawny opiekun lub partner rodzica. Jeżeli dziecko pozostaje w kraju pod opieką jednego z rodziców, to częstsze kłótnie, pretensje, żale dziecka są powodem z jednej strony nadopiekuńczości, poprzez którą rodzic pragnie zrekompensować dziecku tę trudną sytuację rodzinną, z drugiej strony braku opieki i zainteresowania ze strony rodzica, dla którego też niejednokrotnie nowa sytuacja rodzinna stanowi źródło rozterki i zagubienia.

Nie ulega wątpliwości, że zarówno całe rodziny, jak i poszczególni jej członkowie wymagają większego wsparcia i pomocy ze strony rodziny, szkoły i środowiska lokalnego, a w nim instytucji społecznych, a także różnorodnych organizacji i stowarzyszeń.

Bibliografia

1. Boćwińska-Kiluk B., Bielecka E., *Migracja a psychospołeczny rozwój dziecka*, „Pedagogika Społeczna” 2008, nr 3.

Streszczenie

Migracje zarobkowe stanowią nieodłączny element współczesnego świata. Otwarcie granic i rynków pracy spowodowało wzrastający dynamizm poszukiwań lepszego życia, nastawionego często na konsumpcję. Niestety, wyjazd rodzica/rodziców za granicę w poszukiwaniu pracy stwarza daleko idące konsekwencje dla funkcjonowania rodziny. Występuje rozluźnienie więzi emocjonalnych,

a często rozkład rodziny. Celem niniejszego opracowania było zatem określenie, na ile migracja zarobkowa rodzica/rodziców wpływa na sytuację rodzinną dziecka w wieku gimnazjalnym. Badania zostały przeprowadzone od lutego do maja 2012 r., wśród 612 gimnazjalistów województwa pomorskiego.

The family situation of the child facing the migration of the parent/parents.

Research report

Summary

Labour migrations are an integral part of the modern world. The opening of borders and labour markets resulted in increasing dynamism of searching for a better life, often aimed at consumption. Migration of parent/parents abroad in search of work creates far-reaching consequences for the functioning of the family. There is the loosening of emotional bonds, and often-family breakdown. Thus, the objective of this study was to determine to what extent the migration of the parent/parents affects the family situation of the child in middle school. The study was conducted from February to May 2012, among 612 middle school students from Pomeranian province.